

RAMİZ İSMAYIL

"DUXLU ŞİRXAN"IN ARVADLARI

(hekayə)

-Sən bu altı uşağın atası olduğunu bilirsənmi?
-O nə sözdü?

-Deyirəm yəni bu uşaqların atası sənsənmi?
-Hə-ə, no-olsun ki? Ayrı kişidən qazanmayıb-
sana, mənəm?

-Bə uşaqlarına niyə yiyəlik eləmirsən?
-Niyə eləmirəm ki?..
-Mən səndən soruşuram: niyə eləmirsən?

-A-az nağayırmalıyam, uşaqları boynumda
gəzdirməliyəm? Əyinləri-başları yoxdu, çörəklə-
ri yoxdu, bazarlıqlarını eləmirəm? No-olub bun-
lara? Baxmaq nə təhər olur?

-Ə-ə, sən kimin gözüne kül üfürürsən? Nə tə-
hər baxdığını görmürəm? Havağa kimi aldada-
cam bunları ki, dədənin bu gün gəlir, sabah gəlir.
Heç xoş gəlmə səni!

-Elə bu dilin yiyəsisən ki, evdən baş götürüb
getmişəm də-ə! Evə gələndə it kimi olimi-ayağı-
mı yeyirsən!

-Əl-ayağını yeyib neyləmişəm sənə? Gözünü
dımışam? Demişəm evinə, ailənin-uşağı-
nın üstünə qayıt. Eldən-obadan ayıbdı. Onun-bu-
nun yanında az sülən. Sən mənə lazım deyilsən.
Balalarına lazımsan. Bu gün-sabah qızına elçi gö-
ləcə. Stolunun başında kim oturaçaq? Demiyə-
cəkləmi bu qızın atası hardadı.

-Elçi gələndə gəlsin də-ə! Ölməmişəm ki,
özüm oturacam.

-Qarıya qoymayacam səni!

-Sən kimsən e-ey, mənə qarıya qoymayana
bax. Dədənin evidi?

-Dədənin evi döyül? Bu uşaqları dədəm evin-
dən gətirmişəm? Dədənin yanına gedəsən səni!
-Dədənin yanına özizlərin getsin! İndi sənin
qarnının ağrısı nədi?

-Balalarının üstünə qayıt! Səndən ötrü ürəyim
getmir. Uşaqlarını məktəbdə lağa qoyurlar, tay-
tuşları cıradırlar. Deyirlər təzə anan sənə nə alıb
göndörür. Bu pçenniyyə (peçenyə) təzə anan yolla-
mış olar! Ay binamus, ölüb yerə girirsənmi? Qa-
yıt evinə-əşiyinə! Yoxsa, səni el içində xar elə-
yəcəm.

-Neyləyəcəksən ki?

-Yeddinci uşağı Bobuşdan doğacam.

-Bobuş kimdi?

-Yaxşı bilirsən Bobuş kimdi?! Ağzından selik
tökülə-tökülə, qılçası-qılçasına dolaşa-dolaşa on-
dan-bundan siqaret dilənən Bobuş. O pəltək gə-
də! Bildin ay nanəcib? Camaat içində biabır ol-
maq istəmirsənsə, ağlını başına yığ.

-Mənim ağlım başımdadı.

-Yalansa ağlın qar suyuna dönsün.

-Sən, deyəm zayıyarsan! Bobuşu sənə qata-
ram, səni də Bobuşa. Gedib gorbəgər dədənin ya-
nında rahatlaşarsan. Bezdirmişəm daha mənə.

-Neyləmişəm ə-ə? Bezdirmişəm! Altı uşaq
doğana qədər bezməmişdin, indi gedib bir lotuya
ilişmişəm deyər bezdin? Nəyim, haram əskikdi on-

dan! Camaatın gözü sənin arvadındadı, ay şərəfsiz. Bircə dəfə göz-qaş cləməm yüz kişi ayağıma döşönəcök. Özün də yaxşı bilirsən bunu! Sən də gedib onun-bunun artığının yanına giribson. Kor-san e-ey, kor!

-Danış, burda, nə qədər istəyirsən danış. Mən getdim, erməni radiosu kimi üyüt tök!

-Salamat getmə sən! Ermənidən ömələ gələn.

-Ermənidən ömələ gələn sənənsən ki, dir-dir ötməkdən yorulmursan. Busan bax, sən! Ayğır at kimi kişnyəy-kışnyəy durmusan. Belə də canın çıxacaq.

"Duxlu Şirxan" danışa-danışa maşına tərəf addımladı:

-Çıx cəhənnəmə ol dədənin xarabasına get, uşaqlara Nazxanıman özüüm baxaram.

-Ala e-ey! - Səltənət "duxlu Şirxan" a dirşeyini göstərdi, - dədəmin qızı döyüləm, sənı itdən düşmüşə döndərməsəm. O Nazxanımdı, pazxanımdı, nə... onu qanına qəltan cləməsəm, adımlı dəyişib it qoyaram.

-İtsən də-ə onsuz da, - Şirxan astadan dedi.

Səltənətin daha nələr dediyini "duxlu Şirxan" maşına tərəf gedə-gedə eşidirdi. Səltənət onun dalınca qışqıra-qışqıra "odun üstünə nöyüt" tökürdü: ordan keçəndə Bobuşa siqaret alıb verərsən.

"Duxlu Şirxan" artıq "Pobeda"nın qapısını çirpib, mühərriki işə salmışdı.

Səltənət bu gün elə bil dopinq qəbul cləmmişdi. Əri ilə aralarında çox söz-söhbət olmuşdu. Şirxanın başqa qadınlarla görüşdüyünü bildirdi. Yalan olanda da deyirdilər filankəsə gəzir. Orda-burda Səltənət demiş "sülenib" yenə evinə qaayırdı. Lakin Nazxanıma necə "bağlanmışdısa" ayrıla bilmirdi, ya ayrılmaq istəmirdi. Hər halda üç idi Nazxanımla yaşayırdı.

Şirxan maşını sürüb uzaqlaşandan sonra da Səltənət qarğısını davam clətdirirdi. "Get, dalınca da bir qara daş getsin. Siz clə nəsillicə binamus adamlarsınız. Bibin qızı elə ad çıxarıb, sən də belə. Gedib iki başsız dul arvadın yanında sülenirsən. Bibin qızı da yıxmadığı ev, dağıtmadığı aile qalmayıb".

"Duxlu Şirxan" artıq Bobuşğilin evinin yanına çatmışdı. Bobuş yolun qırağında həmişə oturduğu daşın üstündə elə bil "bitmişdi". Bütün günü orda oturub gələndən-gedəndən siqaret istəyirdi: "Papa-luzun va-ar?" Papirosa "paplus" deyirdi. Siqaret alandan sonra da yenə həmin "rəvan" danışığı: "pı-ışka da ver" deyirdi. "Spıçkaya" (kibrito)

da "pı-ışka" deyirdi.

Bobuş heç vaxt "duxlu Şirxan" dan siqaret istəmirdi. Bilirdi ki, çəkən deyil.

Bobuş yenə siqaret çəkirdi. "Duxlu Şirxan" onun yanından keçəndə hirsclə maşına qaz verdi. Bobuş azca dikəlib sanki Şirxana salam verdi. Şirxana elə gəldi ki, Bobuş ona güllər. "Körəkquzı"nın bu Bobuşdu, Qoquşdu, nə köpəyöğludu, hardan ağına düşüb. Yəqin mənı cıratmaq üçün deyir. Mən uşaqlara Nazxanımla baxaram deyəndə yəqin söz cırdı onu. Lap başımı xarab clədi. Bunu kim qızıdırıb, görəsən? Bu elə-belə qızımaq deyil, az qaldı parçasını mənı!

Bobuşa bax! Bobuş getsin dərələrdə at-çşşək telyəsin. Bircə bu qalmışdı desinlər Şirxanın arvadı...

Sağ əlini var gücü ilə sükana çırpdı: "Yox əşi, qələt cləyir. Gül kimi qadını, o idbarın nəyine meyl sala bilər".

İdarəyə çatdı. Camaatın "selpo" dedikləri Kənd İstehlak Cəmiyyətində "revizor" işləyirdi. "Selpo" sədrinin sağ əli idi. "Selpo" sədri rayon mərkəzində yaşayırdı və iki-üç gündən bir gəlib dükançılardan yığılan haqq-hesabı götürüb gedirdi. "Duxlu Şirxan" dükançılardan yığıldığı rüşvəti qəpiyyəni qədəm müdirə verirdi. Müdir isə onun pəyını atqılamaşsı ilə qaytarırdı. Üstəlik Şirxana şərait yaradırdı - dükanları yoxlamağa həmişə onu göndərirdi. Elə belə yoxlamaların birində Nazxanımla eşq macərasına başladı.

Yoxlamanın gedişatında məlum oldu ki, Nazxanımla xeyli məbləğdə "rastratası" var. Bu çatışmazlıqla Nazxanımla ən yaxşı halda altı illik həbsxana həyatı gözləyirdi. Bunu Şirxan gülə-gülə Nazxanıma dedi:

-Altıca il yatıb gələrsən, nə böyük iş olub ki?

Nazxanımla Şirxanımla gülə-gülə deməyindən andladı ki, bir işıqucu var. Nazxanımla da elə-belə eşq adam deyildi, "bişmiş qadın" idi.

-Sən necə qıyarsan ki, bu cür can tūrmədə çürüstün?

-Mən demirəm ki, tūrməyə get. Heç mən razı olarammı, qıyarammı?

-Qıymırsan bəs niyə mənı qan-ürək cləyirsən? Bir bax... gör ürəyim necə döyünür, - deyib Nazxanımla Şirxanımla ölündən tutdu və sinəsinə qoydu, - hiss cləyirsən necə quş ürəyi kimi çırpırır? Tūrmədə yatmaqdan sənı kimi kişinin qoynunda yatmaq daha xoş deyilmı?

Şirxan onu qucaqladı və...

Onlar dükənin qapısını bağladılar və qapıdan iri karton kağıza yazılmış plakat asdılar: "reviziya".

Şirxan üç gün Nazxanının dükənini yoxladı, axırda sənədləri qaydaya salıb dedi:

-Bir ay, uzaqbaşı iki ay işlə, sonra dükəni təhvil ver. Sən burda ilişə bilərsən. Anonim yazanlar da çoxalıb. Yuxarılara şikayət eləyib ləkələyə, lap elə tudura bilərlər. Üç qəpikdən, beş qəpikdən ötrü güdaza gedə bilərsən.

-Bəs mən necə dolanaram, ay Şirxan, qadan alım. Qoca anam, ərsiz bacım, özüm. Acından öldürmək istəyirsən bizi?

-Qorxma, mən ölməmişəm ki?

Nazxanım onu elə bərk qucaqladı.

-Neyləmək istəyirsən, Şirxan?

-Mən səni saxlayaram, əgər razı olsan!

Həmin vaxtdan üç il keçmişdi. Onlar artıq əravad kimi yaşayırdılar. Bu izdivac nə "Leyli-Məcnun" sevgisindən, nə "Əsli-Kərəm" məhəbbətindən yaranmışdı - bu sadəcə bir dul qadının pullu və şərgöz kişiyə ehtiyacından, bir şərgöz, pullu kişinin də heyvani şəhətdindən yaranmışdı. Bununla belə birlikdə idilər. Əri ilə yola getməyib ayrılan Nazxanım ata evinə qayıdanda özündən kiçik bacısı Zərxanım da üçüncü ərindən boşanıb gəlmişdi. "Duxlu Şirxan" da dul qadınların evinə "girmişdi". Bir otaqlı evin böyründən bir otaq da artırıb Nazxanımın orada yaşayırdılar.

Səltənətin büttün ciddi-cəhdlərinə baxmaya-raq "duxlu Şirxan" Nazxanımın ayrılmırdı.

... "Duxlu Şirxan" "Pobeda"-nı yenə həmişəki kimi çəpərin dibində saxladı, qapını açıb asta-astaya düşdü. Ətrafdakılara salam verib otağına tərəf getdi. Kəndin "lotuları" qımışa-qımışa qoşduqları misraları astadan pıçıldadı: "gəldi Şirxan babamız, ətirləndi obamız".

Şirxanın ətəri ətəfi bürümüşdü.

Şirxan otağında oturub dükənlərdən gələn qaimolərə, hesabatlara, fakturalara baxa-baxa "çöt-kəni" şəqqıldadırdı. Amma fikri Səltənətə Bobuşun yanında idi. Bobuşla Səltənəti bir yataqda təsəvvür eləməyə başladı. Karandaşı sənədlərə çırpıb ayağa qalxdı. Pəncərəyə tərəf gedib öz-özünü söylənməyə başladı. Pəncərədən çölə boylandı. Boş-bekar adamlar yenə həmişəki kimi iki bir-üç bir toplaşib dükənlərin, yeməxana və çayxananın böyür-başında laqırtı vururdular. Elə həmin bir adamlar Şirxana "duxlu" ləqəbini vermişdilər. Rusun "duxi" sözünü onlar "dux" kimi təhrif edib

Şirxanın üstünə "çiləmişdilər".

Nazxanımın Zərxanımın tibb məntəqəsi tərəfdən gəldiklərini görüb bayıra çıxdı. Onlara yaxınlaşmaq soruşdu:

-Xeyir ola, nə gəzirsiniz buralarda?

-Şirxan, məntəqəyə gəlmişdik, - Nazxanım diləndi, - Güllünü axtarıram. Dədiilər bu gün...

-Güllü evdədi. O tərəfdən gəlirdim, gördüm, həyətdə idi.

-Xeyir idimi, nə yaxşı getmişdin?

-Uşaqlara bazarlıq eləmişdim, onu verib qaydanda gördüm. Neynirsən Güllünü?

-Demirəm narahatam? Ağrıyıram.

-Gedim Güllünü götürüm də-ə!

-Bir yerdə gedək, bir də ora get, bura gəl, gec olacaq.

-Di oturun maşına, gedək

"Duxlu Şirxan"-ın maşını enişə enəndə Səltənətə bacısı evyandan qarğıdalı dənələyirdilər. Səltənət Şirxanla səhər-səhər elədiyi "şirin" söhbəti bacısına danışırdı:

-Axırı puç olmuşu yenə gəlmişdi səhər-səhər. Uşaqlara bazarlıq eləyib gətirmişdi. Dışimin dibindən çıxanı dedim. Lap itin filan yerinə salıb çıxartdım.

-Nahaq çıxardıbsan, görək orada da qalaydı. Onun yeri oradı

Bu vaxt "Pobeda"-nın siqnalı eşidildi. Onlar ayağa qalxıb evyandan məhəccərinə dirsəkləndilər.

Bu təzə gedib, görəsən, nəyə qayıdıb gəldi, - Səltənət təəcübə bacısına baxdı. - Yəqin ağı başına gəlib. Demişəm Bobuşa orə gedəcəm. Bəlkə ona görə qeyrətlənib.

Maşın ağır-ağır dar yola aşağı enib çayı asta-asta keçdi. Güllügilin doqqazında dayandı. Səltənətgil maraqla maşına baxırdılar. Əvvəlcə "duxlu Şirxan" düşdü, sonra Zərxanım düşdü və Şirxanla birlikdə Nazxanımı düşürtdülər. Onun qoluna girib həyətdə tərəf yeridilər.

-Biy sizi heç xoş gəlməyin, - Səltənətin bacısı hirsli-hirsli diləndi. - Boğazdı, daş doğmuş, ona görə də bu qəhbənin yanına gəliblər. İstəyirsən yabanı götürüm gedim, onun qarnına soxum.

-Ayo Şirxan, - Səltənət səsləndi, - yanındakılarnı yediyəndə qalasan. Azarımız bərk tutsun, nə olub?

-Canına azar olub! - Şirxan da sərt cavab verd.

-Bəri gəl, bənd olma, - Nazxanım Şirxanı sakit olmağa çağırırdı, - qoy nə deyir desin, bənd olma!

Soso Güllü bayıra çıxdı. Yenə Səltənətin səsi

gəldi:

-Ayə, Şirxan, bir dəqiqə dayan. Sənin dədənənən sənə ad qoyanda səhv ələyiblər. Adını Şirxan yox, Şirxanım qoymalı idilər. Bir evdə iki xanım azlıq edirdi, sən də ol üçüncü.

-Sənin də adın qalsın, adını ayğır xanım qoymalı idilər. - Şirxan sərt səslə cavab verdi.

-Səsinə batır orda, sən öl gəlib səni it leşi kimi sürüyürəm.

-...yeyərsən yanındakılardan bərabər. Biqeyrət köpəyoğlu.

Nazxanım Güllü Şirxanı darta-darta içəri apardılar. Səltənətlə bacısı isə hələ də söyürdülər.

Güllü Nazxanımı stulda otuzdurub soruşdu:

-Nə olub, narahatsan?

-Ağrıyırəm, ay Güllü. Elə bil belim üzüləcək.

-Vaxtına var axı hələ! Rəngin-zad avazıyıb.

Bir şərbət ələyim iç.

-Yox, içmirəm. Halım yoxdu. Neyləyək, nə məsləhət görürsən?

Şirxan da narahatlığını bildirdi:

-Nə məsləhət görürsən?

-Məndən olsa rayon mərkəzinə apararaq. Gülarə doxdura göstərək. Savadlı həkimdi, ali təhsili, təcrübəsi var. Kənddə qalmağı qorxuldu. Həm yaşlı qadındı, həm də ilk uşağıdı.

-Sən də bizimlə gedərsənmi?

-Gedək, niyə getmirəm.

Onlar evdən çıxıb məşinə tərəf gedəndə Səltənət bir də çağırdı:

-Ay, Şirxanım, ordan keçəndə Bobuşa siqaret alıb verərsən.

-Yaxşı, sənə də sulu qəlyan alacam.

-Al, al. Üçünüz də növbə ilə sorarsınız, arada Güllüyə də sordurarsan!

Şirxangil məşinə minəndə Səltənət son "ürək sözlərini" deyirdi: "qanınız daşlara dağılsın".

-Ay Şirxan, bu Bobuş məsələsi nə məsələdi?

-Başını daşa döyür, axmaq qızı, axmaq. Bilmir nə qələt ələsin.

Nazxanım qımışıb heç nə demədi.

...Gülərə "doxdur" Nazxanımın vəziyyətinin ağır olduğunu gizlətmədi.

-Təcili şəhərə çatdırın. Nə qədər tez getsəniz, bir o qədər xeyir olar. Gəlin sizə bir göndəriş də verim, tez, ləngimədən gedin.

Kirovabaddakı doğum evinin reanimasiya şöbəsində iki gün qalan Nazxanımın həyatını xilas

etmək mümkün olmadı. Həkimlərin rəyi belə oldu ki, uşaq ana bətrində ölü, bu da ananın qanının zəhərlənməsinə səbəb olub.

Nazxanımaya yas mərasiminin üçüncü günündən bir gün sonra Şirxanın əmisi Ədil kişi, arvadı və Səltənətin qardaşı Səltənətlə birlikdə məsləhət-məşvərət elədilər. Şirxanın əmisi arvadı dedi:

-Bala, Şirxan kişi xeyləydi, bəlkə tüpürdüyünü yalamaq istəməz, yəni özü öz ayağınan gəlməz. Deyirəm elə sənin də razılığın biz gətirək. Ağlın nə kəsir?

-Nə deyərsən mən? Uşaqların yanına qayıdır. Özü bilər, qayıtsın, qayıtmır da heç qayıdan günü olmasın.

-Elə demə, a bala, dilini heç olmasa dinnməzinə qoy. Qoç kimi döyüşməyin nə xeyri var qızım? - Ədil kişi öyüd-nəsihət verdi.

Nazxanımğilin həyətinə dörd ocaq yeri var idi. Burada dənən hüzr yerinə gələnlərə yemək bişirmişdilər. Üçbucaq formada qoyulmuş daşları his basmışdı. Bir ocaq yerində iri mis qazan qoyulmuşdu və qazandan buğ qalxırdı.

Şirxanın qohumları Nazxanımın anası Gilas qarını çağırmaq istəyəndə arvad özü bayıra çıxdı. Ədil kişi irəli durub dedi:

-Ay Gilas bacı, ocağımızın başı aydın olsun. Allah səbr versin. Gəlmişik həm sizə başsağlığı verək, həm də bu müsibətdən sonra Şirxanın burada qalmağının bir ləyiği yoxdu. Deyirəm qayıtsın evinə-əşiyinə, ailəsinin, uşaqlarının yanına.

Gilas arvad acıqlı-acıqlı:

-Necə gəlmisiz, eləcə də qayıdın, - dedi. - Biri ölüb, o biri durur. Şirxan Zərxanımı alacaq.

-Ay arvad, nə danışdığında, elə şey olar?

Bu vaxt Zərxanım bir əlində vedrə, bir əlində parç "əl damından" çıxdı. Mis qazandan vedrəyə qaynar su tökə-tökə:

-Nə olub, nə istəyirsiniz, - dedi

-Şirxanı istəyirik, a qızım, hardadı?

-Odu e-ey, çimizdirirəm, vannadadı, - Zərxanım ötkəm səslə kobud cavab verdi.

Ədil kişinin arvadı üzünü cırdı, Səltənətin qardaşı iki əlli başına qapaz vurdu, Ədil kişi isə sakitcə:

-Gəciklimişik, gedək, - dedi, - belə arvadın elə də özları olar.

Bu vaxt qonşu qadınlar çayda Nazxanımın soyxalarını yuyurdular.

Noyabr 2017, Xırdalan şəhəri